

343.8  
351:343.8(497.11)

## ULOGA TRETMANA U IZVRŠENJU KRIVIČNIH SANKCIJA

Dženis Šaćirović\*

Apstrakt

*U ovom radu autor upoznaje sa tretmanom u okviru izvršenja krivičnih sankcija, njegovim ciljevima i zadacima. U radu se u skladu sa temeljima nacionalnog zakonodavstva i apliciranih evropskih dokumenata definišu i navode oblici sprovođenja tretmana po aktuelnoj penološkoj misli, sa teorijskog i praktičnog diskursa. Rad sadrži i jedan kratak dio istraživanja stanja u penološkim ustanovama Republike Srbije sa kratkim osvrtom.*

*Ključne riječi: tretman, izvršenje krivičnih sankcija, zakonodavstvo, penološka misao.*

### UVOD

Tretman predstavlja postupak preodgoja i resocijalizacije lica osuđenih na izdražavnje zatvorske kazne. U postupanju prema izvršiocima krivičnih djela osuđenih na zakonski inkriminisanu kaznu zatvora u širem smislu govoreći, tretman zatvorenika predstavlja proces resocijalizacije savjestan sa izvršenjem sankcija. Tretman u izvršenju sankcija samim tim ne uzima kaznu kao glavni i osnovni primat procesa savlađivanja problema u društvu i sankciju neprihvatljivih ponašanja, već se ističe da pojedinca tokom boravka u zatvorskoj ustanovi pripremi za ponovno vraćanje u društvo u kome se neće vratiti činjenju krivičnih djela. Takvim polazištem da je celishodnije poraviti ličnost od oblika kriminalnog ponašanja i da primarno prepuštanje kazni može imati negativan odraz na ličnost na ponovnoj slobodi, tretman uvodi u sferu proučavanja društvenih procesa i povezivanjem da nizom kriminološki bliskim granama kao što su: psihologija, psihijatrija, socio-patologija, pedagogija i ostale koje doprinose analizi ponašanja i dijagnosticanju fenomena, a sve u cilju savlađivanja problema ličnosti i u konceptu prigodnog oblika tretmana u odnosu na određeno lice. Takav multidisciplinarni pristup koji danas pripada i razvija se kao penološka misao, tretmanu i njegovoj ulozi daje poseban značaj sa dva aspekta: zaštite ljudskih prava zatvorenih lica; i resocijalizacije i reintegracije pojedinca u društvo sa nastojanjima sprečavanja recidiva. Uloga tretmana je da kroz sistem utvrđenih oblika izliječi ličnost zatvorenika, da savjesno pristupi odnosu prema krivičnom djelu i

---

\* Student master akademskih studija na Departmanu za pravne nauke Univerziteta u Novom Pazaru.

asocijalnim ponašanjima sa sve poštivanjem njegovih prava i nastojanjima da boravkom u KPZ-u ne izgubi pozitivne afinitete prema obrazovanju, radnim navikama i da se prema njemu postupa u skladu sa vladanjem, sa upotrebom sredstava prinude ili davanjem beneficija u zavisnosti od okolnosti i ponašanja zatvorenika.

## **ULOGA TRETMANA U IZVRŠENJU KRIVIČNIH SANKCIJA**

Kroz razvoj penologije kao nauke koja obuhvata izvršno krivično pravo i aspekt implementacije izvršenja kazne za zakonom inkriminisano krivično djelo kome je propisana kazna lišenja slobode, odnosno, izdržavanja kazne zatvora za lica počinioca određenog krivičnog djela, penologija kao nauka svoju djelatnost u prvom redu usmjerava na proučavanje izvršenja kazne lišenja slobode i postupaka sa licima na izdržavanju zatvorske kazne u užem smislu. Kao nauka, pristupa proučavanju kazni i načinu efikasnosti sistema izdržavanja kazni, sa pravilima izvršenja, metodologijom primjene, aspektom njihovog uticaja i rezultata učinka na rehabilitaciju, resocijalizaciju i mogućnostima ponovnog integrisanja lica u društvo sa ciljem suzbijanja kriminaliteta, odnosno povratka u kriminal (recidivizam).

Termin, tretman, znači način postupanja prema zatvorenicima, koji može da se odnosi na pojedine faze kroz koje lice lišeno slobode, prelazi od momenta lišavanja slobode, preko krivičnog postupka do izricanja i izvršenja krivične sankcije. Cilj tretmana je trajno uklanjanje kriminalnog ponašanja zatvorenika i smanjenje procenta recidiva u kriminal.<sup>1</sup> U zatvorskim uslovima, tretman je treća faza poslije zakonske i sudske koja se sprovodi nad osuđenim licima lišenim slobode.

Resocijalizacija, kao jedan od segmenata tretmana znači vraćanje osuđenika u društvenu zajednicu, osposobljenog da živi društveno usklađenim životom, da normalno i uspješno obavlja društvene djelatnosti. Taj pojam je preuzet iz socijalne psihologije. On označava kao i pojam socijalizacija, proces prihvatanja normi i vrijednosti određene grupe, odnosno šire društvene zajednice, što se postiže korigovanjem društveno negativnih shvatanja, navika i mišljenja i novim strukturiranjem ličnosti na bazi društveno prihvatljivih stavova, mišljenja i vrijednosti, koje datu ličnost čine društveno pozitivnom.<sup>2</sup> Uspješna resocijalizacija postiže se primjenom tretmana koji može izmijeniti osobine ličnosti, shvatanja prema vrijednostima, način života, shvatanje društvenih procesa i u cjelini njegovo pozitivno ponašanje u društvu. Polazeći od ovih stavova i njegove uloge u resocijalizaciji lica koja su na izdržavanju kazne zatvora, tretman treba da polazi od proučavanja pojedinca, njegovih ličnih svojstava: karakternih crta ličnosti; svojstava bioloških; socio-patoloških i psiho patoloških; te ostalih kriminogenih faktora, same etiologije i razvoja kriminalne ličnosti. Dakle da bi uloga tretmana u izvršenju krivičnih sankcija bila uspješno sprovedena, mora poći od posvijecenosti

<sup>1</sup> Korać H.: Penologija, Izvršno krivično pravo, Sarajevo, 2010. str. 241.

<sup>2</sup> Bošković M., Radoman M. (2002), Penologija, Novi Sad, str, 67.

i praćenju ponašanja zatvorenika do svih uvjeta koji mogu pomoći u otklanjanju kriminalnog ponašanja i svih kriminogenih faktora. Sa druge strane, uspjeh tretmana ovisiće i od uslova izvodljivosti oblika tretmana i uslova u penološkoj ustanovi u kojima se tretman sprovodi.

Prema Prof dr. Hani Korać, uspjeh u tretmanu ovisi od niza faktora među koje nabraja slijedeće:

- ovisiće prvenstveno od pojedinačnog pristupa svakom od zatvorenika, njegove ličnosti, uz poštivanje načela individualnosti,
- bioloških, psiholoških i socijalnih svojstava, naročito psihičke strukture zatvorenika,
- sistema vrijednosti zatvorenika,
- dužine boravka u penološkoj ustanovi,
- uslova u penološkoj ustanovi,
- ambijenta u kojem se izdržava kazna,
- metoda tretmana,
- motiviranosti uposlenika da rade sa zatvorenicima,
- stručnosti uposlenika i kadrovske strukture,
- godina starosti,
- socijalnog okruženja i načina života do dolaska u penološku ustanovu,
- i drugih karakteristika, od karakteristika kriminogenih faktora koji dovode do krivičnih djela do klasifikacije zatvorenika.

Dakle, primijećujemo da je pored značajno naglašenog i decidno određenog djelovanja tretmana, potreban i stručan i kvalitetan kadar za sprovođenje programa rada.

Prema nacionalnom zakonodavstvu Republike Srbije, pravila sprovođenja tretmana u izvršenju krivičnih sankcija u penološkim ustanovama inkriminisana su u Zakonu o Izvršenju Krivičnih Sankcija RS; zatim u Pravilniku o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica; a u članu 42. Krivičnog Zakonika RS, određuje se u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija u svojoj prvoj stavci da je svrha kažnjavanja sprečavanje učinioca da čini krivična djela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična djela. U međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima kao najvažniji ističu se: Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenicima (od 1955. godine)<sup>3</sup>; Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (od 1984. godine)<sup>4</sup>; i Principi medicinske etike koji se primjenjuju na ulogu zdravstvenog osoblja, naročito ljekara, u zaštiti zatvorenika i lica u pritvoru od

<sup>3</sup> Usvojena na prvom kongresu Ujedinjenih nacija za prevenciju kriminaliteta i postupak sa predstupnicima, održanom u Ženevi 1955. godine i potvrđena od Ekonomskog i socijalnog saveta rezolucijama br. 663 C (XXIV) od 31. Jula 1957. godine i br. 2076 (LXII) od 13. Maja 1977. godine. Ne podliježu ratifikaciji jer nisu međunarodni ugovor.

<sup>4</sup> Usvojena i otvorena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine UN br. 39/46 od Decembra 1984. godine. Stupila na snagu 26. Juna 1987. godine u skladu s članom 27 (1). Srbija je potpisala i ratifikovala ovu konvenciju.

torture i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (od 1982. godine).<sup>5</sup> Sve države članice vijeća Evrope, prijemom u članstvo, obavezne su da usklade domaće nacionalno zakonodavstvo sa međunarodnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava. O ciljevima, obavezi i definiciji tretmana u Skupu minimalnih prava o postupanju sa zatvorenicima u drugom dijelu posvijecenom pravilima koja se primjenjuju na posebne kategorije, u stavci 65. stoji da: postupanje s licima osuđenim na kaznu ili mjeru lišenja slobode treba da ima za cilj, u granicama u kojima trajanje osude to dopušta, da stvori kod njih volju i sposobnost koje će im omogućiti, kad budu pušteni na slobodu, da žive poštujući zakon i da zarađuju koliko im je potrebno za život. Ovo postupanje treba da bude takvo da osuđenike podstiče na samopoštovanje i na razvijanje osjećanja odgovornosti.<sup>6</sup>

## **OBLICI RADA SA OSUĐENICIMA**

Oblici rada sa osuđenima u penološkim ustanovama zavise od faktora kao što su vrsta i kategorizacija osuđenih lica i tipa kazneno popravne ustanove u kojoj se kazna izvršava. Prema savremenoj teoriji i praksi u sistemu izvršenja krivičnih sankcija poznajemo nekoliko dva osnovna oblika i nekoliko podoblika tretmana kao što su:

- individualni tretman,
- grupni tretman pod kojim spadaju: obrazovni tretman; radni i okupacioni tretman; samoinicijativni tretman; stimulativni tretman; i tretman kroz slobodno vrijeme.

### **1. Individualni tretman**

S obzirom na to da na izdržavanje kazne dolaze ličnosti sa svojim individualnim osobenostima i personalitetom karakterističnim za svoj dotadašnji i ustaljen način života, ovom obliku tretmana se pristupa sa posebnom pažnjom. On nastaje kao potreba s obzirom na individualne razlike između osuđenih lica, te pomaže najprije u samom procesu adaptacije zatvorenika. Individualni tretman zapravo predstavlja rad sa pojedincem tzv. u „četiri oka“. Kao oblik prevaspitnog rada ostvaruje se pomoću principa, određenih metoda i sredstava sa ciljem prevaspitanja lica. Sav proces nastoji na sprovođenju aktivnosti na upoznavanju i ispitivanju ličnosti zatvorenika, pa se svrsishodno tome radi i na analizama, teoriji slučaja i prikupljanju podataka neophodnih za koncipiranje individualnog programa rada sa pojedincem.

Lice koje je u KPZ zaduženo za tretman zatvorenika, mora da upozna sve činjenice i da dobije sve korisne informacije vezane za zatvorenika koje mogu biti

---

<sup>5</sup> Usvojeni od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija rezolucijom 37/194 od 18. Decembra 1982. godine. Ne podliježu ratifikaciji jer nisu međunarodni ugovor.

<sup>6</sup> Beogradski centar za ljudska prava.: Zbirka međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima II – Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenima., Beograd, 1996. str. 95.

od značaja za sprovođenje individualnog tretmana. U tome mu mogu poslužiti podaci iz dosijea osuđenika, testovi i činjenice iz neposrednih razgovora sa zatvorenikom. Pri tome od pomoći mogu biti i lica koja mogu dati informacije o zatvoreniku, poželjno članovi porodice i osobe iz bliskih krugova zatvorenika.

Tretman treba biti prilagođen strukturi ličnosti zatvorenika, a njegova primjena karakteristična je u ZKP-u gdje se koristi tzv. klinička metoda. Kliničku metodu primjenjuje klinički psiholog, uz posmatranje i eksperiment, uzimanje anamneze, dijagnosticiranja i prognoziranja.<sup>7</sup>

Individualni tretman se najčešće određuje kao vid individualnog savjetovanja za kojim postoji potreba kod svih ljudi. Ono ima za cilj promjenu ponašanja. Ostvaruje se neposrednim kontaktom vaspitača i osuđenog lica ili bilo kog drugog radnika ustanove koji vodi razgovor sa osuđenim. To je u svakom slučaju i odnos ličnog povjerenja koji se ostvaruje između zavodskog radnika i osuđenika odnosno pritvorenika.<sup>8</sup>

Individualni tretman predstavlja najvažniji oblik rada sa zatvorenicima i predstavlja najvažniju metodu u radu.

## 2. Grupni tretman

Grupni tretman<sup>9</sup> predstavlja oblik rada sa zatvorenicima koji za cilj ima praćenje lica u grupi, njihovo ponmašanje i dijagnosticiranje svih interakcija i interpersonalnih odnosa u njoj. U penološkoj praksi ima za cilj otklanjanje kriminalnih oblika ponašanja zatvorenika, u onim segmentima u kojim individualni rad ne može dati najbolje rezultate, prvenstveno kada posmatramo čovjeka kao socijalno biće, što on u biti i jeste.<sup>10</sup> Grupni tretman ima svoje ciljeve kojima se postiže da se osuđeno lice osjeća kao prihvaćeno i zaštićeno, a omogućava mu da stekne povjerenje u sebe i u svoje mogućnosti. Takođe, lice postaje tolerantnije uz prihvatanje pozitivne inicijative, ispoljavanja pozitivnih osjećanja i spremnosti da se uklopi u novonastale i neočekivane situacije.<sup>11</sup> Za uspješno sprovođenje grupnog tretmana, neophodno je formiranje grupe približno identičnih karakteristika prirodne sredine, odnosno lišavanje uticaja kriminalne orijentacije koji su mogući u devijantnim sredinama. Prema Skupu minimalnih prava o postupanju sa zatvorenicima u drugom dijelu posvijećenom pravilima koja se primjenjuju na posebne kategorije, u stavci 67 stoji: Ciljevi klasifikacije treba da budu:

- a) odvajanje zatvorenika koji bi, zbog njihove kriminalne prošlosti ili rdavih sklonosti, vršili štetan uticaj na druge zatvorenike;

<sup>7</sup> Korać H.: Penologija, Izvršno krivično pravo, Sarajevo, 2010. str. 251.

<sup>8</sup> Krivokapić V. i Čimburović Lj.: Penološka kriminalistika, Beograd, 2009. str.154.

<sup>9</sup> Prvi put se počinje primijenjivati 1905. godine u zdravstvenoj ustanovi za tuberkulozne bolesnike u Bostonu. U našoj zemlji se uvodi šezdesetih godina, a imao je različite nazive kao: psihoterapija, savjetovanje i pozitivno mijenjanje ličnosti. Danas je u širokoj primjeni.

<sup>10</sup> Korać H.: Penologija, Izvršno krivično pravo, Sarajevo, 2010. str. 251.

<sup>11</sup> Krivokapić V. i Čimburović Lj.: Penološka kriminalistika, Beograd, 2009. str.153.

- b) raspoređivanje zatvorenika u grupe da bi se olakšalo postupanje s njima u pogledu njihovog ponovnog prilagođavanja društvu.<sup>12</sup>

Metodi grupnog rada mogu biti: bioenergetska psihoterapija; primarni krik, radikals varijanta; i terapija osjećanja, gelšatat terapija i transakciona analiza.<sup>13</sup> Najčešće korišćena metoda u primjeni je grupno savjetovanje.

Kroz oblik grupnog tretmana prožimaju se slijedeći podoblici:

- obrazovni tretman,
- radni i okupacioni tretman,
- samoinicijativni tretman,
- stimulativni tretman,
- i tretman kroz slobodno vrijeme.

## 2.1. Obrazovni tretman

Obrazovanje osuđenih lica je uređeno Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, pravilnikom o tretmanu i usvojenim Evropskim zatvorskim pravilima. Obrazovanje se javlja kao značajna komponenta tretmana koje u sebi sadrži vaspitnu funkciju sa jedne, i funkciju resocijalizacije sa nastojanjima da od osuđeničke populacije napravi korisne članove. Realizacijom ovog procesa uvode se pozitivne orijentacije među osuđeničkom populacijom sa ciljem unošenja određenih izmjena u ponašanju zatvorenika. Obrazovanje odraslih kao tretman se organizuje u saradnji sa obrazovnim ustanovama sa područja gdje se nalazi. Cilj organizovanja nastave je obučavanje za konkretna zanimanja ili prekvalifikacija i slično.<sup>14</sup> Kod maloljetnika treba posebnu pažnju posvijetiti na obrazovanju, korekcija u ponašanju i nadomeštanju propusta u porodičnom odgoju. Takođe, svaki zavod treba da ima biblioteku prilagodljive literature svim zatvorenicima.

## 2.2. Radni i okupacioni tretman

U kazneno-popravnim ustanovama osuđenicima se pruža mogućnost radnog angažiranja. Razlika je u tome što neke ustanove raspolažu sa manje, a neke sa više mogućnosti u kojima bi osuđenici mogli ostvarivati tu mogućnost. Prema Zakoniku o izvršenju krivičnih sankcija RS i odeljku pod nazivom: Rad i prava na osnovu rada, u članovima od 86. do 100.<sup>15</sup> precizira se kao sastavni dio programskog postupanja tretmana.

Svrha rada je da lica steknu i održavaju svoje radne sposobnosti i radne navike. Vrsta posla se može odrediti prema psiho-fizičkim sposobnostima, stručnošću lica ili željama prema mogućnostima kaznene ustanove u kojoj se tretman sprovodi. Takođe, osuđeni ima pravo na naknadu za rad, slobodne dane i

<sup>12</sup> Beogradski centar za ljudska prava.: Zbirka međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima II – Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenicima., Beograd, 1996. str. 95.

<sup>13</sup> Bošković M. i Radoman M.: Pravni fakultet, Novi Sad, 2002. str. 133.

<sup>14</sup> Korać H.: Penologija, Izvršno krivično pravo, Sarajevo, 2010. str. 252.

<sup>15</sup> Vidi: Zakonik o izvršenju krivičnih sankcija, Službeni glasnik RS, br 85/2005 i 72/2009.

odmore što je propisano prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija. Rad ne smije imati mponižavajući karakter i mora se voditi računa o njihovom zdravstvenom stanju i mogućnostima obavljanja poslova na radu.

Primjer koji svjedoči o neophodnosti ovog tretmana je i Program rješavanja nezaposlenosti razvijen od suda na Menhetnu (The Manhattan Court Employment Project) koji polazi od kriminološkog stava da je nezaposlenost važan kriminogeni faktor.<sup>16</sup>

Što se okupacionog tretmana ili okupacione radne terapije tiče, ona je predviđena za proizvodno nesposobna lica. Sastoji se u vidovima prilagodljivih zanimanja i u skladu sa njihovim psiho-fizičkim mogućnostima.

### **2.3. Samoinicijativni tretman**

Što se tiče samoinicijativnog tretmana on potiče od strane zatvorenika i njegove želje, motiva ili prijedloga kako da popravi svoje ponašanje i poboljša samodisciplinu. To je vid samovaspitanja u kojem osuđeni koncipira različite aktivnosti i djelovanja. S tim u vezi značajna je uloga vaspitača, odnosno lica uposlenih u ustanovi u koja osuđenici moraju steći povjerenje i naići na pomoć i podršku u impelenciji oblika tretmana pod uslovima prilagodljivim pravilima ustanove i zakona.

### **2.4. Stimulativni tretman**

Ovaj oblik se razlikuje od ostalih u tome što se uglavnom primjenjuje u zavisnosti od ponašanja zatvorenika. Kao stimulacija za dobro vladanje i napredak u ostalim vidovima tretmana, ovaj oblik pruža mogućnost da se osuđeni nagradi za svoje ponašanje. Prema njemu se usljed toga pružaju stimulativne mjere koje mogu poboljšati učinak cjelokupnog tretmana. U skladu sa odmjeravanjem izdržavanja kazne, osuđeniku se mogu pružiti: redovna i vanredna odsustva; posjete; prijem pošiljki; prijevremeno otpuštanje – uslovni otpust; itd.

### **2.5. Tretman kroz slobodno vrijeme**

Slobodno vrijeme je dio čovjekovog ukupnog vremena koji mu ostaje na raspolaganju nakon ispunjenja radnih i dugih obaveza, odnosno nakon neophodnog vremena kao nužde ljudske egzistencije.<sup>17</sup> U slobodnom vremenu organizuju se vidovi odmora i rekreacije. Pod vidom odmora podrazumijeva se organizovanje predstava za osuđena lica, film, pozorište, razne sekcije i prisustva aktivnostima u skladu sa uslovima za odvijanje istih. Pod rekreacijom smatra se; aktivno učešće u sportskim aktivnostima; drugim aktivnostima razvoja; i različitim vidovima društvenih aktivnosti.

<sup>16</sup> Ignjatović Đ.: Rešenja za izlaz iz krize kaznenog sistema, Pravni Život br. 9/knjiga 501, Beograd, 2006. str. 773.

<sup>17</sup> Jašović Ž.: Kriminologija maloletničke delikvencije, Beograd, 1983. str. 176.

### 3. Faktori prevaspitanja

Kao faktori prevaspitanja osuđenih lica pored već navedenih oblika tretmana mogu se uzeti još dva vrlo bitna elementa a to su: kolektiv osuđenih lica i saradnja sa porodicom.

**Osuđenički kolektiv**, kao faktor u prevaspitanju ima ulogu u: djelovanju kolektiva u njegovom negovanju pravilnosti odnosa prema radu; razvijanje pravilnog odnosa prema imovini; prema materijalnim dobrima ustanove i samoj ustanovi; poštivanju reda i mira u ustanovi; poštivanje drugih osuđenika; i normalnih međusobnih odnosa i komunikacije.

Međutim, zbog specifičnosti kazneno-popravnih ustanova, zajedničko izvršenje kazne lišenja slobode praćeno je nizom teškoća i problema. Prije svega tu se nalaze međusobno različiti pojedinci i grupe, sa različitim navikama i sistemima vrijednosti, različite po nacionalnom i etničkom sastavu, različitog stepena obrazovanja, različitih psihičkih, kriminalnih i drugih karakteristika. Ta različitost predstavlja veoma nepodobnu skupinu za odvijanje procesa prevaspitanja. U takvoj situaciji je neophodno unutar te mase osuđenih lica vršiti njihovu klasifikaciju, odnosno njihovo grupisanje u uže i homogenije grupe<sup>18</sup>, mada se na tom polju treba nastojati.

**Saradnja sa porodicom** predstavlja eksterni faktor koji deluje iz vana. Saradnja sa porodicom u značajnoj mjeri doprinosi ostvarenju cilja i zadataka prevaspitanja. Osuđenicima je omogućeno da ostvaraju kontakte sa spoljnim svijetom. Njihovo je pravo da se dopisuju i primaju posjete članova svoje porodice i užih srodnika. Međutim, broj pisama u toku mjeseca različit je kod različitih kategorija osuđenih lica. U tom smislu se dopisivanje i smatra pogodnošću-stimulacijom.<sup>19</sup> Emotivno stanje zatvorenika je od velikog značaja za prevaspitanje.

Vaspitač treba uspostaviti saradnju sa porodicom i rodbinom zatvorenika u cilju boljeg upoznavanja ličnosti i uspješnijeg i pogodnijeg procesa sprovođenja tretmana.

### POSTPENALNA POMOĆ I INTEGRACIJA

Resocijalizacija delinkvenata ne završava se u kazneno popravnoj ustanovi sa izdržavanjem kazne. Ona se nastavlja i posle izlaska osuđenog lica na slobodu, a sastoji se u pružanju pomoći otpuštenom licu da se uključi u normalan društveni život. To je u stvari, postpenalna pomoć.

U nekim zemljama postoje specijalni državni organi za pružanje postpenalne pomoći dok je u drugim to prepušteno dobrotvornim udruženjima i organizacijama. U našoj zemlji poslovanje pružanja pomoći osuđenim licima posle otpuštanja iz kazneno-popravnih ustanova bave se organi uprave nadležni za

<sup>18</sup> Jašović Ž.: Principi prevaspitanja lica osuđenih na kazne lišenja slobode, Beograd, 1964. str. 250.

<sup>19</sup> Jašović Ž.: Principi prevaspitanja lica osuđenih na kazne lišenja slobode, Beograd, 1964. str. 256.



poslove specijalne zaštite, odnosno centri za socijalni rad pri opštinama. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija obavezuje kazneno-popravnu ustanovu da, u slučaju kada je osuđenom licu posle otpuštanja sa izdržavanja kazne zatvora potrebna pomoć, obavesti o tome nadležni organ za poslove socijalnog staranja najmanje na tri meseca pre njegovog otpuštanja.

Pomoć se prvenstveno sastoji u obezbeđenju smeštaja i ishrane, obezbeđenju lečenja, pronalaženju zaposlenja, sređivanju porodičnih prilika, omogućavanju nastavljanja školovanja ili stručnog obrazovanja, davanje novčane pomoći, itd. Svako lice otpušteno sa izdržavanja kazne može se obratiti nadležnom organu za poslove socijalne zaštite, odnosno centru za socijalni rad skupštine opštine za zahtevom da mu se pruži pomoć.<sup>20</sup>

Uloga postpenalne pomoći i saradnja je neophodna jer omogućava otpuštenom zatvoreniku da poboljša svoj materijalni položaj, ujedno olakšava njegovu adaptaciju na život van zatvora i pomaže mu da se odvoji od izazova ponovnog kriminalnog ponašanja, odnosno recidiva. Potrebno je, ukoliko lice nema sredstava za život, posredovati i pomoći mu u zapošljavanju, pronalasku adekvatnog smještaja, obezbeđenja zdravstvene zaštite, moralne i svake druge podrške.<sup>21</sup>

Obaveza nadležnih organa je da licu nakon puštanja na slobodu pružaju materijalnu pomoć do situacije rješavanja materijalnog statusa.

Statistički prikaz tretmana obrazovanja za 2005. godinu:<sup>22</sup>

**Tabela 1. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	0	10	18	28	2	6	0	8
Osnovna škola	3	0	112	115	0	4	0	4
Tečajevi	0	0	0	0	21	6	21	48
3. stepen SSS	0	0	0	0	37	2	36	75
4. stepen SSS, gim.	0	0	0	0	3	0	0	3
Viša škola	0	0	0	0	3	0	0	3
Fakultet	0	0	0	0	4	0	1	5
Ukupno	3	10	130	143	70	18	58	146

<sup>20</sup> Jović M.: Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2008. str. 348-349.

<sup>21</sup> Korać H.: Penologija, Izvršno krivično pravo, Sarajevo, 2010. str. 269.

<sup>22</sup> Podaci dostupni na sajtu Ministarstva prave i državne uprave – Uprava za izvršenje krivičnih sankcija: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/lt/articles/izvestaji/> dostupni na dan 15.02.2014. godine.

Statistiški prikaz tretmana obrazovanja za 2006. godinu:

**Tabela 2. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	10	5	94	109	10	0	0	10
Osnovna škola	41	0	95	136	0	0	0	0
Tečajevi	143	0	28	171	8	0	9	17
3. stepen SSS	19	0	28	47	5	0	5	10
4. stepen SSS, gim.	2	0	0	2	4	0	1	5
Viša škola	3	0	0	3	10	0	0	10
Fakultet	3	0	0	3	11	0	1	12
Ukupno	221	5	245	471	48	0	16	64

Statistiški prikaz tretmana obrazovanja za 2007. godinu:

**Tabela 3. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	11	0	88	99	0	0	0	0
Osnovna škola	20	0	109	129	0	0	0	0
Tečajevi	0	0	0	0	0	0	0	0
3. stepen SSS	31	0	0	0	0	0	28	28
4. stepen SSS, gim.	0	0	1	1	0	0	1	1
Viša škola	2	0	0	2	0	0	0	0
Fakultet	1	0	1	2	0	0	0	0
Ukupno	65	0	199	264	0	0	50	50

Statistiški prikaz tretmana obrazovanja za 2008. godinu:

**Tabela 4. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	23	0	0	23	4	0	0	4
Osnovna škola	39	0	129	168	0	1	0	1
Tečajevi	56	21	0	77	3	0	21	24
3. stepen SSS	31	0	0	31	10	0	40	50
4. stepen SSS, gim.	5	0	0	5	4	0	2	6
Viša škola	0	0	0	0	4	0	0	4
Fakultet	0	0	0	0	22	0	0	22
Ukupno	154	21	129	204	47	1	63	111

Statistiški prikaz tretmana obrazovanja za 2009. godinu:

**Tabela 5. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	8	0	84	92	11	0	0	11
Osnovna škola	52	0	76	128	4	0	0	4
Tečajevi	115	0	10	125	6	0	0	6
3. stepen SSS	28	0	0	28	8	0	3	11
4. stepen SSS, gim.	0	0	0	0	6	0	0	6
Viša škola	0	0	0	0	8	0	1	9
Fakultet	0	0	0	0	15	0	1	16
Ukupno	203	0	170	373	58	0	5	63

Statistiški prikaz tretmana obrazovanja za 2010. godinu:

**Tabela 6. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	17	0	0	17	9	0	0	9
Osnovna škola	48	1	18	67	7	0	0	7
Tečajevi	123	5	168	296	8	0	51	59
3. stepen SSS	32	0	0	32	14	0	61	75
4. stepen SSS, gim.	0	0	0	0	5	0	7	12
Viša škola	0	0	0	0	11	0	0	11
Fakultet	0	0	0	0	17	0	1	18
Ukupno	220	6	196	422	71	0	120	191

Statistiški prikaz tretmana obrazovanja za 2011. godinu:

**Tabela 7. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	45	4	18	67	4	0	0	4
Osnovna škola	40	5	215	260	6	0	0	6
Tečajevi	167	0	11	178	13	1	0	14
3. stepen SSS	64	0	0	64	64	2	2	68
4. stepen SSS, gim.	0	0	0	0	9	0	0	9
Viša škola	0	0	0	0	8	0	0	8
Fakultet	0	0	0	0	2	0	0	2
Ukupno	316	9	244	569	106	3	2	111

Statistički prikaz tretmana obrazovanja za 2012. godinu:

**Tabela 8. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	25	0	19	44	7	0	0	7
Osnovna škola	39	0	101	140	1	0	0	1
Tečajevi	59	24	6	89	2	0	23	25
3. stepen SSS	29	0	0	29	2	0	1	3
4. stepen SSS, gim.	0	0	0	0	7	0	0	7
Viša škola	0	0	0	0	6	0	1	7
Fakultet	0	0	0	0	17	0	2	19
Ukupno	152	24	126	302	42	0	27	69

Statistički prikaz tretmana obrazovanja za 2013. godinu:

**Tabela 9. - Oblici obrazovnih programa primijenjenim prema osuđenim i maloljetnim.**

Obrazovni oblici	U ustanovi				Van ustanove			
	M	Ž	Mal.	Ukupno	M	Ž	Mal.	Ukupno
Opismenjavanje	38	0	18	56	11	0	0	11
Osnovna škola	28	0	199	227	4	0	0	4
Tečajevi	744	0	3	747	8	0	15	23
3. stepen SSS	40	0	0	40	4	0	54	58
4. stepen SSS, gim.	0	0	0	0	6	0	2	8
Viša škola	0	0	0	0	9	1	0	10
Fakultet	1	0	0	1	13	1	3	16
Ukupno	851	0	220	1071	55	2	74	131

## ZAKLJUČAK

Svrha tretmana, kao što se i vidi iz navedenog, je da kao osnovnu ulogu penololoških ustanova istakne resocijalizaciju, tj. osposobljavanje lica koja su bila subjekt kriminalnog ponašanja da se nakon izdržane kazne i izlaska iz KPZ vrate u normalne društvene tokove. Pored toga, kvalitetan tretman u okviru izvršenja krivičnih sankcija može uticati preventivno na pojavu recidivizma, donosno ponovnog povrata u kriminalne radnje osuđenika ukoliko se ispune svi zadaci prije, ali i poslije izdržavanja kazne. Postpenalni tretman je nastavak tretmana nakon izvršenja kazne zatvora koji mora naići na onaj vid podrške i implementacije koji postoje u razvijenim zemljama.

Rezultat rada je ukazivanje na značaj, tačnije, ulogu tretmana u izvršenju krivičnih sankcija i njegove metodološke primjene kao uslovima uspješnosti u sprovođenju. Polazi od teorijskih stavova značajnih autora penološke misli sa

osvrtno na stanje tretmana u zavodima u Republici Srbiji u periodu od 2005. do 2012. godine.

#### LITERATURA

- 1) Beogradski centar za ljudska prava.: Zbirka međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima II – Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenicima., Beograd, 1996.
  - 2) Bošković M. i Radoman M.: Pravni fakultet, Novi Sad, 2002.
  - 3) Ignjatović Đ.: Rešenja za izlaz iz krize kaznenog sistema, Pravni Život br. 9/knjiga 501, Beograd, 2006.
  - 4) Jašović Ž.: Kriminologija maloletniške delikvencije, Beograd, 1983.
  - 5) Jašović Ž.: Principi prevaspitanja lica osuđenih na kazne lišenja slobode, Beograd, 1964.
  - 6) Jović M.: Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2008.
  - 7) Korać H.: Penologija, Izvršno krivično pravo, Sarajevo, 2010.
  - 8) Krivokapić V. i Čimburović Lj.: Penološka kriminalistika, Beograd, 2009.
- Sa interneta preuzeto sa:
- 1) <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/>

### THE ROLE OF TREATMENT IN EXECUTION OF CRIMINAL SANCTIONS

Dženis Šaćirović

Abstract:

*In this paper, the author introduces with treatment within the execution of criminal sanctions, its objectives and tasks. This paper, in accordance with the foundations of national legislation and applied european documents, define and state forms of implementation of treatment by the current penological thought, with theoretical discourses. One short part of this paper contains the state of research in penological institutions of the Republic of Serbia.*

*Keywords: treatment, execution of criminal sanctions, legislation, penological thought.*